

comme s'ils avaient gardé la lumière et la transparence de la mer" (D, 83). Для більш детального огляду реалізації ключового постмодерністського концепту ПОДОРОЖ на рівні семантики "можливих світів" необхідним є вихід на макротекстовий рівень дослідження художнього тексту, який представляє цілий спектр типологій "можливих світів".

Дослідження виявило, що у романістиці Ле Клезіо ключовий текстовий концепт ПОДОРОЖ має широкий спектр семантичних інтерпретацій та асоціацій, до числа яких входять як загальноприйняті трактування, так і авторські бачення, якими концепт поповнюється у поетичному світі Ле Клезіо. Виявлена варіативність шляхів дослідження обраного концепту вимагає від нас продовження роботи у запропонованому напрямку, що дозволить прослідкувати розгортання концепту ПОДОРОЖ на всіх рівнях французького постмодерністського художнього тексту та виявити приховані смисли останніх.

Використана література:

1. Бабушкин А.П. "Возможные миры" в семантическом пространстве языка. – Воронеж: Воронежский государственный университет, 2001. – 86 с.
2. Башук А.І. Ключові концепти поетичної картини світу М.Гумільова в метафоричному осмисленні: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. – К., 2002. – С. 11.
3. Зорин А.И. Концепты туризма. Опыт структурно-семантического анализа // <http://lib.sportedu.ru/press/tpfk/2002N11/p14-18.htm>
4. Пальчевська О.С. Концепт ШЛЯХ в англійській, французькій та українській мовах: лінгвокогнітивний та етнолінгвістичний ракурси: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15 / Донецький національний університет. – Донецьк, 2006. – 20 с.
5. Черепанова О.А. Путь и дорога русской ментальности в древних текстах / Доклады III науч. конф. "Рябинские чтения 99": Сб. науч. докл. – Петрозаводск, 2000 // http://kizhi.karelia.ru/specialist/pub/library/rjabinin1_999/01_35.htm.
6. Психологический словарь "Планета". Инициация // http://www.pbi.ru/dic/i/i_25.htm
7. Словарь Ушакова. Номады // <http://ushdict.narod.ru/099/w29898.htm>

Джерела ілюстративного матеріалу:

- D:** Le Clézio J.M.G. Désert. – Saint-Amand: Gallimard, 1990. – 439 p.
O: Le Clézio J.M.G. Onitsha. – Saint-Amand: Gallimard, 2003. – 289 p.
VAC: Le Clézio J.M.G. Voyages de l'autre côté. – Saint-Amand: Gallimard, 1999. – 308 p.

*Корольов І.Р.
Київський національний
університет імені Тараса Шевченка*

ТИПОЛОГІЯ КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ І ТАКТИК У КОМУНІКАТИВНІЙ СИТУАЦІЇ "ВИПРАВДАННЯ"

Постановка проблеми у загальному вигляді, її актуальність та зв'язок з науковими завданнями. Комунікативна лінгвістика на сучасному етапі її розвитку розширює об'єкти своїх досліджень шляхом вивчення особливостей мовленнєвої поведінки комунікантів [10] у різних ситуаціях спілкування: як у сприятливих [1], так і в аномальних [4, 3–8], зокрема і конфліктних [7; 13; 20 та ін.]. Як відомо, процес комунікації може бути ефективним у разі чіткого планування діяльності комунікантів, тобто адекватного вибору стратегій і тактик спілкування [2, 37–56; 6, 21–48]. Традиційно стратегії розглядають [11, 27–39] як мистецтво керівництва, що засновується на правильних прогнозах мети спілкування, а тактики – як прийоми або способи досягнення цієї мети [10]. У семантичному плані під стратегією розуміють [16] ідею планування дій, пов'язаних із

соціальною конфронтацією, суперечностями. У тлумачному словнику В. Даля знаходимо таке пояснення лексеми *стратегія* – “походить від грецьк. і означає *наука війни*; вчення про найкраще розташування всіх військових сил і знаряддя. Стратегема, військова хитрість, обман. Стратиг і стратилат, воїн, воєначальник, вождь, воєвода” [14, 166]. Психологічна інтерпретація [12] цього поняття зберігає ідею прогнозу ситуації і поведінки комунікантів.

У міжкультурному вимірі [23, 108-110] стратегія передбачає планування процесу мовленнєвої взаємодії залежно від конкретних умов спілкування й особистостей комунікантів, а також реалізацію плану бесіди. Щоб планувати будь-які мовленнєві дії, вважає Т. Касенкова, комуніканти повинні бути обізнаними з майбутньою ситуацією спілкування, мати відомості про адресата, а також елементарний досвід аналізу мовленнєвих дій [17, 47]. Інакше кажучи, прогноз майбутньої вербальної комунікації будується на епістемологічній основі про мовленнєвий акт, комунікативну взаємодію (з урахуванням мотивів і мети мовця і слухача, їхніх вербальних і невербальних дій), а також усієї ситуації в цілому [16, 95].

Підкреслимо, що відмінності в мовних картинах світу виявляються не тільки в рамках лексичної мовної системи, а й більшою мірою у лінгвокультурних комунікативних стратегіях і тактиках. Принцип стратегії у сучасній когнітивно-дискурсивній лінгвістиці використовується дуже широко, набираючи різноманітних термінологічних номінацій: комунікативна стратегія, стратегія впливу, макро- мікстратегії в інтерпретації тексту Т. ван Дейка [24] тощо. Під стратегією, як правило, розуміють деякий план, зумовлений певною метою і здійснюваний поетапно у формі алгоритму. У рамках цієї статті під лінгвокультурною комунікативною стратегією ми розуміємо засоби смислопородження [див. 21] в комунікативній ситуації “виправдання”, що є специфічними для російської, української і англійської лінгвокультур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Прагмалінгвістичний аспект поняття стратегії пов’язується із загальним планом мовленнєвого діалогу, схемою мовленнєвих дій. Так, “суть застосування деякої стратегії з боку А полягає в організації своїх мовленнєвих впливів на В під час спілкування так, щоб їхнім результатом була зміна значень релевантних параметрів В у потрібному для А руслі” [22, 42]. Стратегія поведінки, як відзначає Т. Касенкова, “детермінована наміром і метою, є визначальним фактором у здійсненні вибору тих способів і засобів, що дозволяють досягти успіху в спілкуванні відповідно до своїх знань (досвіду), бажань й установок суб’єкта, передбачуваних планом дій” [17, 19]. Отже, мовленнєва стратегія в даному функціональному аспекті становить певну схему дій у рамках комунікативного процесу, що визначає вибір мовних засобів вираження змісту, безпосередньо пов’язаного з досягненням мети комунікації.

Когнітивна лінгвістика теж пропонує своє бачення стратегії, зокрема як плану комплексного мовленнєвого впливу, спрямованого на зміну моделі світу партнера, на трансформацію його концептуальної свідомості. Когнітивний аспект докладно аналізується ван Дейком [15, 153–212] з позицій способів обробки складної інформації в пам’яті, когнітивних мисленнєвих процесів. Особливу увагу зосереджено на діалогових стратегіях – специфічних способах мовленнєвої поведінки, здійснюваних під контролем “глобального наміру”. Такої ж точки зору щодо розуміння стратегії дотримується й О. Іссерс [16, 100], називаючи основними її складниками прогнозування і контроль над здійсненням плану.

Комунікативні стратегії в деяких концепціях [19, 18-19] співвіднесені з теоретичними ходами, запланованими завчасно і реалізованими мовцем, а тактики – із практичними цілями спілкування.

Синтезуючи різні погляди науковців щодо розуміння поняття *стратегії*, можна

відзначити, що лінгвісти більше схиляються до тлумачення *комунікативної стратегії* як комплексу певних мовленнєвих дій, спрямованих на досягнення комунікативної мети, тимчасом психологи говорять про *стратегію мовленнєвої поведінки* як установку на певні форми поведінки, в тому числі і в конфліктній ситуації спілкування [20, 120]. Звідси вводимо власний погляд на визначення комунікативної стратегії, що спирається як на поведінку комунікантів (їх мовленнєві й немовленнєві дії), так і на комунікативні цілі мовців із урахуванням певних психологічних установок.

Процес спілкування допускає різні способи або тактики його реалізації – “мовленнєві уміння для побудови діалогу в рамках тієї або іншої стратегії” [6, 25]. Якщо комунікативні стратегії передбачають загальний розвиток діалогу, то тактики демонструють реалізацію цієї стратегії на кожному етапі перебігу ситуації спілкування.

Комунікативні тактики можуть складатися як з одного, так і з кількох висловлень, мовець може контролювати успіх/невдачу конкретного мовленнєвого акту на окремих етапах діалогу і коригувати свої мовленнєві дії з огляду на перлокутивний ефект. При цьому слід зважати на те, що специфікою комунікативних стратегій загалом і тактик зокрема є комплексність у використанні мовних засобів для досягнення комунікативної мети. З одного боку, сама послідовність мовленнєвих актів може бути тактично вмотивованою, а з іншого, – в одному й тому ж висловленні можуть бути наявні різні стратегічні смисли [див. про це докладніше 13].

Виходячи з наведених тверджень, можна говорити про те, що планування мовленнєвої поведінки – це не проста побудова мовних висловлень, а найважливіший етап процесу взаємодії, в якому слухач не завжди пасивно сприймає текст-повідомлення мовця, а активно інтерпретує його мовленнєві дії, реалізуючи власну стратегічну лінію.

У кожній культурі існують власні правила ведення розмови, тісно пов'язані з культурно зумовленими засобами мислення й поведінки. Наприклад, англо-американські правила спілкування тісно пов'язані з загальними англійськими правилами соціальної психології: правилами “позитивного мислення” (positive thinking), “незалежності” (autonomy) і т.д. У той же час англійці мають деяку внутрішню витонченість, віддають перевагу взаєморозумінню й контролю у спілкуванні з іншими. Росіяни й українці досить неформальні й переходять до суті справи відразу ж, без зайвих розмов. Системи комунікацій у різних культурах передаються від покоління до покоління й засвоюються у процесі інкультурації.

Мета статті – визначити типологію комунікативних стратегій та тактик у комунікативній ситуації “виправдання” на матеріалі російської, української та англійської мов.

Завдання:

- проаналізувати теоретичні засади сучасних підходів до визначення комунікативних стратегій та мовленнєвих тактик;
- охарактеризувати специфіку номінації мовленнєвих тактик у комунікативній ситуації “виправдання”;
- уточнити типи мовленнєвих тактик у російській, українській та англійській лінгвокультурах.

Наукові результати. Фрейм опису комунікативних стратегій та тактик як засобів смислопородження, який ми здійснюємо на матеріалі вищезазначених мов, може бути застосованим до матеріалу будь-яких мов і культур, що в свою чергу уможливило міжкультурні зіставлення.

Ініціатор виправдання намагається вирішити надзавдання, що являє собою “деякий

значеннєвий феномен на вищому рівні абстракції” [9, 86], за допомогою стереотипних моделей мовленнєвої поведінки, що одержали назву “мовленнєвих тактик”, вони, у свою чергу, в конкретному акті комунікації реалізуються висловленнями або репліками. Та або інша комунікативна ситуація може здійснюватися однією або декількома мовленнєвими тактиками. Кожна мовленнєва тактика співвідноситься при цьому з одним певним комунікативним наміром. Таке розуміння комунікативної ситуації і мовленнєвої тактики знаходиться в річищі основних постулатів теорії мовленнєвих актів, адже її об’єктом виступає конкретний, одиничний акт мовлення. Таке розуміння зустрічаємо у дослідженнях багатьох відомих лінгвістів, наприклад, у роботах Є. М. Верещагіна.

У лінгвістичній літературі існує й інша точка зору. Зокрема, Є. В. Ключев [18] розглядає мовленнєву тактику (у термінології автора “комунікативну”) як “сукупність практичних ходів у реальному процесі мовленнєвої взаємодії, тобто комунікативна тактика, на відміну від комунікативної стратегії, насамперед співвіднесена не з комунікативною метою, а з набором комунікативних намірів”, що є “практичним засобом руху до комунікативної мети” [18, 11].

Натомість таке трактування суперечить основним засадам теорії мовленнєвих актів, де основна увага приділяється вивченню окремого мовленнєвого акту. “Об’єктом дослідження в теорії мовленнєвих актів є акт мовлення, що складається з проголошення овцем пропозиції у ситуації безпосереднього спілкування зі слухачем. Таким чином, теорія мовленнєвих актів характеризується максимальним звуженням об’єкта дослідження в порівнянні з іншими теоріями” [3, 11]. Ми дотримуємось першого підходу, першого розуміння мовленнєвої тактики.

У процесі пошуку, ідентифікації, найменування мовленнєвих тактик, характерних для мовленнєвих актів “виправдання”, ми, слідом за Г. П. Божко [5], дослідження якої присвячено мовленнєвим тактикам російської мовної особистості в ситуації “примирення”, спиралась на теоретичні засади, сформульовані у працях Є. М. Верещагіна [8; 9].

Проаналізувавши текстовий матеріал, нами виділено три комунікативні стратегії у комунікативній ситуації “виправдання”, кожна з яких реалізується певним набором мовленнєвих тактик:

Кожна тактика у вербальному вираженні являє собою певний стереотип, що може реалізовуватись досить великою кількістю варіативних висловлень. Так, наприклад, мовленнєві тактики “Виправдання дій, що призвели до виникнення конфлікту”, “Визнання провини комунікантом”, “Декларація щирості”, “Апеляція до попереднього позитивного досвіду стосунків”, “Заклик до співчуття з боку співрозмовника”, “Пошук суттєвого аргументу виправдання”, “Спростування твердження співрозмовника”, “Вербалізація позитивного ставлення до співрозмовника / об’єкта виправдання”, “Реакція на несвідомий психічний стан одного з комунікантів” є універсальними для російської, англійської і української лінгвокультур у тій або іншій комунікативній ситуації “виправдання”.

Розглянемо наступну комунікативну ситуацію з роману Ф. М. Достоєвського “Злочин та покарання”: *“Такова уж черта моя! Знаете ли, знаете ли вы, государь мой, что я даже чулки ее пропил? Не башмаки-с, ибо это хотя сколько-нибудь походило бы на порядок вещей, а чулки, чулки ее пропил-с! Косыночку ее из козьего пуха тоже пропил, дареную, прежнюю, ее собственную, не мою; а живем мы в холодном угле, и она в эту зиму простудилась и кашлять пошла, уже кровью. Детей же маленьких у нас трое, и Катерина Ивановна в работе с утра до ночи, скребет и моет и детей обмывает, ибо к чистоте сызмалетства привыкла, а с грудью слабою и к чахотке склонною, и я это*

чувствую. Разве я не чувствую? И чем более пью, тем более и чувствую. Для того и пью, что в питии сем сострадания и чувства ищу... Пью, ибо сугубо страдать хочу! – И он, как бы в отчаянии, склонил на стол голову.” [Достоевский, 42].

Тут нами виділено п'ять мовленнєвих тактик:

1. “Пошук суттєвого аргументу виправдання” (“...Разве я не чувствую? И чем более пью, тем более и чувствую. Для того и пью, что в питии сем сострадания и чувства ищу... Пью, ибо сугубо страдать хочу!”);

2. “Вербалізація позитивного ставлення до співрозмовника / об'єкта виправдання” (“Знаете ли, знаете ли вы, государь мой, что я даже чулки ее пропил?”). Звертання *государь мой*, вжите в репліці Мармеладова, є культурно маркованим й притаманним російській лінгвокультурі;

3. “Заклик до співчуття з боку співрозмовника” (“Для того и пью, что в питии сем сострадания и чувства ищу... - И он, как бы в отчаянии, склонил на стол голову.”);

4. “Декларація щирості” (“Знаете ли, знаете ли вы, государь мой, что я даже чулки ее пропил? Не башмаки-с, ибо это хотя сколько-нибудь походило бы на порядок вещей, а чулки, чулки ее пропил-с!...а живем мы в холодном угле, и она в эту зиму простудилась и кашляют пошла, уже кровью. Детей же маленьких у нас трое, и Катерина Ивановна в работе с утра до ночи, скребет и моет и детей обмывает, ибо к чистоте сызмалетства привыкла, а с грудью слабою и к чахотке наклонною, и я это чувствую.”);

5. “Визнання своєї провини” (“Такова уж черта моя!... и я это чувствую. Разве я не чувствую?... – И он, как бы в отчаянии, склонил на стол голову.”).

Наведемо наступну комунікативну ситуацію з роману Панаса Мирного “Повія”: “Краще мовчати. І Грицько мовчав, ходив по хаті, хукав та тер руки, бив чобіт об чобіт. – А тепер ще плентайся до Гудзя!.. Благий, бач, світ! – сердився Грицько. – Душею наложиси через їх, проклятих!.. Та хоч би гроші давали. – Що ж, як немає грошей, - йому тихо Пріська. – Хіба б не радніші віддати?.. Коли й заробити нігде... - Брехня! – обірвав Грицько. – То така вдача ледача, така звичка бісова! Сповідались так: ходи по їх разів по десять та проси, у ноги кланяйся!.. А нема того, - слідує з тебе – і віддай, коли слідує. Так же ні: краще в шинку проп'ю, ніж в казну віддам. – Було б що віддавати, - усміхаючись, каже Пріська, - а не то що в шинок ще носити... Уже, здається, що у кого й було, то все поздирали. Доки вже вони будуть і драти? – Не нашого то ума діло... Сказано – дай, то й віддай. – Воно ж і даванню кінець є... Уже ж усе, що було, забрали... овечат продали, свиней продали, одяжу лишню... Зосталися одні з душами. Доки ж таки його брати і з чого його взяти? Он, небійсь, у панів скільки землі – не міряно! З їх би і брали. – Хіба не беруть і з їх? Думаєш милують – беруть! – Та не стільки, як з нас. З їх за землю беруть. А з нас? І подушне, і викупне, і земське, й мирське!... Господи! от настало життя, - ворогові такого не пожадаєш.” [Мирний, 27].

Виділяємо п'ять мовленнєвих тактик із надзавданням “виправдання” у репліках художніх героїв:

1. “Виправдання дій, що призвели до виникнення конфлікту” (“...що ж, як немає грошей, - йому тихо Пріська. – Хіба б не радніші віддати?.. Було б що віддавати... Уже ж усе, що було, забрали... овечат продали, свиней продали, одягу лишню... Зосталися одні з душами. Доки ж таки його брати і з чого його взяти?.. – Та не стільки, як з нас. З їх за землю беруть. А з нас? І подушне, і викупне, і земське, й мирське!..”);

2. “Спростування твердження співрозмовника” (“Брехня! – обірвав Грицько. – То така вдача ледача, така звичка бісова! Сповідались так: ходи по їх разів по десять та проси, у ноги кланяйся!.. Так же ні: краще в шинку проп'ю, ніж в казну віддам. – Було б що

віддавати, - усміхаючись, каже Приська, - а не то що в шинок ще носити.”);

3. “Пошук суттєвого аргументу виправдання” (“...що ж, як немає грошей, - йому тихо Приська. – Хіба б не радніші віддати?.. Коли й заробити нігде....”);

4. “Заклик до співчуття з боку співрозмовника” (“Воно ж і даванню кінець є... Уже ж усе, що було, забрали... овечат продали, свиней продали, одержу лишню... Зосталися одні з душами. Доки ж таки його брати і з чого його взяти?.. Господи! от настало життя, - ворові такого не пожадаєш.”);

5. “Пошук іншого винного / відповідального в аналогічній ситуації” (“Он, небійсь, у панів скільки землі – не міряно! З їх би і брали. – Хіба не беруть і з їх? Думаєш милують – беруть! – Та не стільки, як з нас. З їх за землю беруть. А з нас? І подушне, і викупне, і земське, й мирське!..”).

Розглянемо типи мовленнєвих тактик у комунікативній ситуації “виправдання” з роману Етель Ліліан Войнич “Овід”, що характерні для англійської та частково італійської лінгвокультур: *“It was this way, Padre, - he began, with his eyes on the ground. – When I was preparing for the entrance examination last autumn, I got to know a good many of the students; you remember? Well, some of them began to talk to me about all these things, and lent me books. But I didn’t care much about it; I always wanted to get home quick to mother. You see, she was quite alone among them all in that dungeon of a house; and Julia’s tongue was enough to kill her. Then, in the winter, when she got so ill, I forgot all about the students and their books; and then, you know, I left off coming to Pisa altogether. I should have talked to mother if I had thought of it; but it went right out of my head. Then I found out that she was going to die. You know, I was almost constantly with her towards the end; often I would sit up the night, and Gemma Warren would come in the day to let me get to sleep. Well, it was in those long nights; I got thinking about the books and about what the students had said and wondering whether they were right and what Our Lord would have said about it all. - Did you ask Him? – Montanelli’s voice was not quite steady. – Often, Padre. Sometimes I have prayed to Him to tell me what I must do, or to let me die with mother. But I couldn’t find any answer. – And you never said a word to me. Arthur, I hoped you could have trusted me. – Padre, you know I trust you! But there are some things you can’t talk about to anyone. It seemed to me that no one could help me not even you or mother; I must have my own answer straight from God. You see, it is for all my life and all my soul.”* [Voinich, 87].

Тут ми виділяємо шість мовленнєвих тактик:

1. “Вербалізація позитивного ставлення до співрозмовника / об’єкта виправдання” (*“It was this way, Padre, - he began, with his eyes on the ground... Often, Padre. Sometimes I have prayed to Him to tell me what I must do...- Padre, you know I trust you!”*). Численні звертання *Padre*, які вживаються в репліках головного героя роману Артура, англійця за походженням, що мешкає в Італії, свідчать про притаманну італійській лінгвокультурі національну специфіку;

2. “Пошук суттєвого аргументу виправдання” (*“Well, some of them began to talk to me about all these things, and lent me books. But I didn’t care much about it; I always wanted to get home quick to mother. You see, she was quite alone among them all in that dungeon of a house... Then, in the winter, when she got so ill, I forgot all about the students and their books; and then, you know, I left off coming to Pisa altogether.”*);

3. “Реакція на несвідомий психічний стан одного з комунікантів” (*“I should have talked to mother if I had thought of it; but it went right out of my head. Then I found out that she was going to die. You know, I was almost constantly with her towards the end; often I would sit up the night....”*);

4. “Декларація щирості” (“*Well, it was in those long nights; I got thinking about the books and about what the students had said and wondering whether they were right and what Our Lord would have said about it all. – Did you ask Him? – Montanelli’s voice was not quite steady. – Often, Padre. Sometimes I have prayed to Him to tell me what I must do, or to let me die with mother. But I couldn’t find any answer.*”);

5. “Апеляція до попереднього позитивного досвіду стосунків” (“*And you never said a word to me. Arthur, I hoped you could have trusted me. – Padre, you know I trust you!*”);

6. “Виправдання дій, що призвели до виникнення конфлікту” (“*And you never said a word to me. Arthur, I hoped you could have trusted me. – Padre, you know I trust you! But there are some things you can’t talk about to anyone. It seemed to me that no one could help me not even you or mother; I must have my own answer straight from God. You see, it is for all my life and all my soul.*”).

Виділені тактики номінувалися за допомогою так званого методу “винайдення штучної бірки” [5; 9, 87] (наприклад, “Пошук суттєвого аргументу виправдання”).

Репрезентованість мовленнєвих тактик у природному дискурсі може набувати таких форм:

1) монотактичність (комунікативна ситуація об’єктивується використанням однієї тактики);

2) кожній новій репліці комунікантів відповідає окрема нова тактика;

3) одна синтаксично цілісна (і не обов’язково складна) репліка може реалізовувати дві або три тактики [5, 9].

З формального боку мовленнєві тактики поділяються на ініціальні (або початкові, стартові), медіальні (серединні, що керують ходом комунікації) і фінальні (кінцеві, фінітні). Потенційно будь-яка з наведених нами мовленнєвих тактик може виступати в якості ініціальної, медіальної або фінітної. Так, мовленнєва тактика “Пошук суттєвого аргументу виправдання” як початкова тактика реалізована в такий спосіб: “*Вернулася Пріська додому заплакана та зажурена, Христя собі плаче; одна одній слова не скаже. А тут ще й Грицько надолужує: щодня іде подушне правити – і сьогодні іде, і завтра іде. – Де ж мені його взяти? Бач же – Пилип не вертається, - плачучи, одказує Пріська.*” [Мирний, 30]. Використання названої мовленнєвої тактики в якості медіальної та фінітної може бути, відповідно, проілюстровано такими прикладами: “*Все это вздор, - сказал он с надеждой, - и нечем тут было смущаться! Просто физическое расстройство! Один какой-нибудь стакан пива, кусок сухаря – и вот, в один миг, крепнет ум, яснее мысль, твердеют намерения! Тьфу, какое все это ничтожество!..*” [Достоевский, 37]; “*Arthur was very young and inexperienced; his decision could hardly be, as yet, irrevocable. Surely there was still time to win him back by gentle persuasion and reasoning from the dangerous path upon which he had barely entered.*” [Voinich, 76].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Надзавдання “виправдання” є універсальним, проте тактики, що втілюють його у різних лінгвокультурах є національно-специфічними. Отже, детально проаналізувавши текстовий матеріал, визначаємо мовленнєву тактику “Пошук іншого винного / відповідального в аналогічній ситуації” як характерну для української лінгвокультури, частково наявну в російському й майже відсутню в англійському художньому мовленні.

На підставі проаналізованого матеріалу ми дозволимо собі відзначити перевагу соціальних тактик серед усього корпусу тактик, виявлених у ході роботи над комунікативною ситуацією “виправдання”.

Використана література:

1. Алексеева С.В. Правильность и успешность коммуникации с точки зрения прагматики и дериватологии. – Пермь: Пермск. гос. ун-т, 1995. – 14 с.
2. Арутюнова Н.Д. Стратегия и тактика речевого поведения // Прагматические аспекты изучения предложения и текста. – К., 1983. – С. 37-56.
3. Арутюнова Н.Д., Падучева Е.В. Истоки, проблемы и категории прагматики // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 16. – М.: Прогресс, 1985. – С. 8-42.
4. Арутюнова Н.Д. От редактора // Логический анализ языка. Противоречивость и аномальность текста. – М.: Наука, 1990. – С. 3-8.
5. Божко Г.П. Речевые тактики в репертуаре русской языковой личности (на материале коммуникативной ситуации “примирение”): Дис. ... канд.филол.наук: 10.02.02 / Киевск. нац. ун-т им. Т.Шевченко – Киев, 2003. – 164 с.
6. Борисова Н. Дискурсивные стратегии в разговорном диалоге // Русская разговорная речь как явление городской культуры. – Екатеринбург, 1996. – С. 21-48.
7. Бородкин Ф.М., Коряк Н.М. Внимание – конфликт! – Новосибирск: Наука, 1989. – 190 с.
8. Верещагин Е.М. Коммуникативные тактики как поле взаимодействия языка и культуры // Русский язык и современность. Проблемы и перспективы развития русистики. Доклады. – Ч. 1. – М. – 1991. – С. 32-43.
9. Верещагин Е.М., Ратмайр Р., Ройтер Т. Речевые тактики “призыва к откровенности”. Еще одна попытка проникнуть в идиоматику речевого поведения и русско-немецкий контрастивный подход // Вопросы языкознания. – 1992. – № 6. – С.82-93.
10. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. В поисках новых путей развития лингвострановедения: концепция рече-поведенческих тактик. – М.: Прогресс, 1999. – 84 с.
11. Германова Н.Н. Коммуникативная стратегия комплимента и проблемы типологии речевых этикетов // Язык и модель мира: Сб. науч. тр. – Вып. 416. – М., 1993. – С. 27-39.
12. Гришина Н.В. Психология конфликта. – СПб: Питер, 2002. – 464 с.
13. Гулакова И.И. Коммуникативные стратегии и тактики речевого поведения в конфликтной ситуации общения: Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01, 10.02.19 / Орел, 2004. – 152 с.
14. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. В 4 т. – М.: Русский язык, 1989. – Т. 4. – 686 с.
15. Дейк Т.А. ван. Стратегии понимания связного текста // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. XXIII. Когнитивные аспекты языка. – М.: Прогресс, 1988. – С. 259-336.
16. Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. – М.: Эдиториал УРСС, 2002. – 284 с.
17. Касенкова Т.Н. Речевые стратегии как модуляции перспективы языкового отображения мира: Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19/ Краснодар, 2000. – 164 с.
18. Клюев Е.В. Речевая коммуникация. – М.: “Издательство ПРИОР”, 1998. – 224 с.
19. Клюев Е.В. Речевая коммуникация. Успешность речевого общения. – М.: РИПОЛ КЛАССИК, 2002. – 320 с.
20. Корольова А.В. Типологія комунікативних стратегій мовленнєвої поведінки в ситуаціях конфлікту // Слов'янський вісник: Зб. наук. пр. Серія “Філологічні науки” Рівненськ. ін-ту слов'ян. Київськ. славістичн. ун-ту. – Вип. 6. – Рівне: РІСКСУ, 2006. – С. 119-122.
21. Снитко Т.Н. Предельные понятия в Западной и Восточной лингвокультурах. – Пятигорск: ПГЛУ, 1999. – 156 с.
22. Сухих С.А., Зеленская В.В. Прагматическое моделирование коммуникативного процесса. – Краснодар: Краснодарск. гос. ун-т, 1998. – 159 с.
23. Тарасова И.П. Структура смысла и структура личности коммуниканта // Вопросы языкознания. – 1992. – № 4. – С. 108-110.
24. Dijk T.A.v. Prejudice in discourse: An analysis of ethnic prejudice in cognition and conversation. – A.; Ph.: Benjamins, 1984. – 170 p.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Достоевский Ф.М. Преступление и наказание. – М.: Изд-во “Художественная литература”, 1970. – 527 с.
2. Панас Мирний. Повія. – К.: Вид-во “Дніпро”, 1971. – 525 с.
3. Voinich L.E. The Gadfly. – М.: Progress Publishers, 1986. – 476 p.